

THOROCZKAY SÁNDOR

ADATOK A THOROCZKAY CSALÁD TÖRTÉNETÉBŐL

A torockószentgyörgyi Thoroczkay család az Ákos nemzetség legkeletebbre eljutott ágából származik, ilyen alapon rokonságban lévén a szintén ebből a nemzetségből származó Bebek, Csetneky, Csire, Eördögh, Méhy Sággy családokkal. Tévesek azok a feltételezések, amelyek a Thoroczkay családot székely vagy német ősöktől származtatták.

A család a XIII. század első felében – de elképzelhető, hogy már a XII. század végén – a tordai ispánságból kiszakított uradalmában élt. A Thoroczkayak uradalmát, Torockószentgyörgyön kívül, Bedelő, Gyertyános, Alsó-Felsőszolcsa, Podsága, Újfalú, Vidaly, Borrév falvai alkották.

Bár az Ákos nemzetség ideérkezésekor a terület nem volt lakatlan, a vidék benépesítésében jelentős szerepet játszott a Thoroczkay család. A térség fejlődését befolyásolta a vasbányászat megindulása, és azoknak a német telepeseknek a megjelenése is, akiket az utolsó Árpád-házi királyok telepítettek be a feltárt bányák művelésére. Ők alapították meg Torockó városát.

A Thoroczkay-uradalom központja idetelepedésük kezdetétől fogva Torockószentgyörgy volt. Torockó vára 1284-ben már állt, idemenekült családjával a pusztító tatárok elől Thoroczkay Vencel alvajda.

Az ostromoltak megsegítésére a kézdí székelyek siettek, akik elűzték a tatárokat, majd IV. László intézkedése folytán letelepedtek az elpusztított vidéken. A letelepített székelyek az Aranyosmenti falvakon kívül királyi adomány formájában – közös birtokként a Thoroczkay családdal – megkapták a Székelykőn épült Torockó várát is.

A család – tulajdonjogának fenntartása mellett – a várat átengedte a letelepített székelyeknek, új várat építette a maga számára Torockószentgyörgyön. A várat feltételezhetően Thoroczkay Vencel kezdte építtetni, erre utal a vár mellett ásott kút elnevezése is – Vajda-kút (Orbán Balázs és Kővári László egyaránt említi).

A XIV. században a család befolyása és tekintélye jelentősen emelkedett. A Thoroczkayak aktív szerepet játszottak Erdély közigazgatási életében. Orbán Balázs Thoroczkay Illést erdélyi vajdaként tartja számon (1321). Ugyancsak a XIV. században, 1366-ban Nagy Lajos király a családnak pallosjogot adott összes birtokain. 1467-ben egy másik Thoroczkay Illés részt vett az erdélyiek Mátyás király elleni lázadásában. A lázadás leverése után a király büntetésképpen elkoboztatta a család birtokainak jórészét – Torockószentgyörgy várát is. Bár Thoroczkay Illés utóbb kegyelmet kapott, a család az elkobzott birtokokat csak 1473-ban, új adománylevelével által kapta vissza (Thoroczkay László és Ferenc).

Nem került el Torockó vidékét a Dózsa György vezette felkelés sem. A felkelő parasztok elfoglalták Torockószentgyörgy várát, és megsemmisítették levéltárát. A megsemmisített okmányokat a család igyekezett rekonstruálni, és 1516-ban Thoroczkay Ferenc családi birtokaira új adománylevelet kapott II. Lajos királytól. A királyi adomány már kiterjedt Torockó városára is, jobbágy sorba juttatva annak lakóit. Ezzel vette kezdetét a család és a város között kialakult, több mint 300 évig tartó konfliktus.

Az ország három részre való szétszakítása után az önállóvá vált Erdélyi Fejedelemségben a Thoroczkayak megtartották befolyásukat Torda-Aranyos megye politikai életében. Jelen voltak az országgyűlésen és a fejedelmi udvarban. Bizonyítja ezt az a körülmény is, hogy 1656-ban II. Rákóczi György látogatásával tisztelte meg Torockószentgyörgyöt.

Az önálló fejedelemség megszűntével a XVII. század végén Erdély Habsburg-uralom alá került. Az ebből az alkalomból kiadott Diploma Leopoldinum, amelynek értelmében a császár mindenkit megtartott régi szabadságában, felébresztette a torockóiakban a reményt, hogy visszaszerezhetik (vélt) kiváltságukat, amelyet 1516-ban vesztek el. Így került sor 1702. november 17-én arra a súlyos konfliktusra a család és a város között, amely Ekárt András és Szabó Gergely halálával, a város feldúlásával és felgyújtásával ért véget.

A XVIII. század más változásokat is hozott a család életében. Ekkor szakadt a Thoroczkay család három ágra. Thoroczkay János 1733-ban báróságot nyert. Thoroczkay Zsigmond pedig 1757-ben erdélyi, 1786-ban magyarországi grófi címet kapott. A család harmadik ága megmaradt köznemesi sorban. Megoszlott a család felekezeti szempontból is: katolikus, református és unitárius vallásúakra.

A XIX. és XX. században is ott találjuk a családot a közelet különböző területein. A közel nyolcszáz éves múltra visszatekintő család országos ismertségre szert tett tagjai közül megemlíthetjük a következőket: Thoroczkay Ehellős vagy Vencel erdélyi alvajdát, a lázadó Illést, báró Thoroczkay Viktor nemzetiségi politikust, országgyűlési képviselőt, Thoroczkay Sándor 48-as főhadnagyot, gróf Thoroczkay Pál 48-as hadnagyot, Thoroczkay Gyula kúriai bírót az Országos Földbirtok-Rendező Bizottság elnökét és – mindenekelőtt – Thoroczkai Istvánt, II. Rákóczi Ferenc tábornokát.

Thoroczkay István kuruc tábornok

Thoroczkai István, II. Rákóczi Ferenc fejedelem erdélyi főparancsnoka 1649-ben született Thoroczkai János és Torma Borbála gyermekeként. Gyermekkorá és ifjúsága Erdély történelmének egyik mozgalmas és viszontagságos korszakára esik. II. Rákóczi György, Rhédei Ferenc, Barcsai Ákos, Kemény János gyorsan váltották egymást a fejedelmi székben, politikai bizonytalanságnak és véget nem érő, sokszor sikertelenséggel végződő katonai vállalkozások ter-

hének téve ki az országot. Feltételezhetően az ifjú Thoroczkai István is megélte ezeket az eseményeket, amelyek minden bizonnyal családját is érintették.

Felnőtté válása és közéleti pályájának kezdete I. Apafi Mihály (1661–1690) uralkodásának idejére esik. Az erdélyi országgyűlés – tekintettel a válságos helyzetre, amely Erdélyt császári részről fenyegette – 1685-ben, Bécs sikertelen ostroma után a fejedelmi tanács mellé egy 30 tagú honvédelmi bizottmányt nevezett ki, ennek lett tagja Thoroczkai István is. Erdély viszonylagos önállósága ekkor már közeli veszélybe került, Teleki Mihály kancellár pedig már egyengette a Habsburg-uralkodó útját a fejedelmi szék felé. A rendek még ellenálltak a jezsuita Antid Dunod császári megbízott nyomásának, és nem fogadták el I. Lipótot uruknak, de Dunod fenyegetése – „*nolentes volentes protegit vos sua Majestas*” – a beteljesedés felé közeledett.

1687-ben megjelent Erdélyben, és a várakban berendezkedett a császári hadsereg. Apafi Mihály fejedelem is letette a hűségesküit I. Lipótnak. Apafi halála után a *Diploma Leopoldinum* gyökeres változásokat hozott Erdély életében. Megszűnt önállósága, részévé vált a Habsburg-birodalomnak. A bekövetkezett változásoknak azonban nem voltak negatív következményei Thoroczkai István pályájának alakulásában. 1690 utántól 1703-ig táblai „*assessor*” volt. Ez a tisztsége arra enged következtetni, hogy alapos jogi ismeretekkel rendelkezett. 1702-ben aranyosszéki főkapitány lett, és mint ilyen katonai feladatokat látott el a megye fegyveres erejének szervezésében és irányításában. Mint Aranyosszék katonai parancsnoka – 1703-ban már ezredesi rangban – kerül szembe azzal a nemzeti felszabadító mozgalommal, amely II. Rákóczi Ferenc zászlaja alatt bontakozott ki Erdélyben is.

Az erdélyi nemesség bizalmatlanul szemlélte a mozgalom megerősödését, és ennek a bizalmatlanságnak kifejezést is adott 1703 márciusában a gyulafehérvári országgyűlésen. A nemesség aggodalma már csak azért sem volt alaptalan, mert Rákóczi egyik hadnagya elfoglalta Szilágysomlyót, és ennek helyőrsége Kaszás Pál parancsnok vezetésével átállt a kurucokhoz.

Erdélyben is kezdetét vette a szabadságharc.

A Gyulafehérváron tanácskozó rendek felkérték Rabutin császári tábornokot, hogy vegye elejét a felkelésnek, felajánlva az erdélyi hadak közreműködését. Ez utóbbit Rabutin elutasította, de a kisebb erdélyi haderő segítségét igénybe vette. Mivel a kurucok – a várakat és egyes városokat kikerülve – lendületesen nyomultak előre, Rabutin Bethlen Sámuel és Thoroczkai Istvánt indította el a Szamos mentén, kis létszámú, mintegy 1000–1000 fős haderővel. Bethlen Sámuel 1703. szeptember 20-án ütközött meg Szentbenedeknél, de vereséget szenvedett, serege jó része átállt a kurucokhoz, akik októberben már Gyulafehérvárra értek.

Hasonló balszerencse kísérte Thoroczkai István bonchidai parancsnok vállalkozását is, aki szintén csatát veszített Kaszás Pál ellenében 1703. november 10-én Bonchidánál.

A bonchidai csatában Thoroczkai István fogságba került. Fogolyként vitték – Teleki Mihállyal, Pekry Lőrincsel, Csáki Istvánnal együtt – Rákóczi táborába, ahol mindnyájan átálltak Rákóczi pártjára.

Mivel a kuruc felkelés továbbterjedt, a Gubernium Kolozsvár és Gyulafehérvár után Szebenbe menekült. A kurucok ekkor már sorra foglalták el a városokat és várakat is. Így Torockószentgyörgy várát is, amelyet 1703. november 30-án Thoroczkay Péter feladott Guthy István kurucainak. November 15-én Szebenben összeült az országgyűlés, de Rabutin letartóztatta a megjelent rendeket. A Gubernium tagjait, Bánffy György gubernátort és a számottevőbb nemesi családok tagjait Szebenbe internálta. Így került ide Thoroczkay Péter is a vár feladásáért.

De a császári csapatok sem tétlenkedtek: ellentámadásuknak megvolt az eredménye: báró Tige ezredes több győzelmet is aratott a kurucok felett. Ezt el-lensúlyozandó Rákóczi fejedelem a kuruccá lett Thoroczkai Istvánt tábornoki ranggal erdélyi seregei fővezérévé nevezte ki, és hadsereg élén 1704 telén az országba küldte.

Thoroczkai István hadseregével Belső-Erdély felé vonult. 1704. február 8-án Kolozsvár alá érkezett, február 25-én Tordán, március 1-jén Tövisen, március 3-án Enyeden volt. A hír hallatán a sikeresen hadakozó báró Tige ezredes elhagyta a Székelyföldet, és Kolozsvár felé vonult. Útjában elpusztította Nagyenedet, mert a város – bízva Thoroczkai István seregeinek közelségében – megadásra kényszerítette a német helyőrséget (1704 március). Mire Thoroczkai István meg-érkezett a város segítségére, már csak a romjait találta. Lakói Torockón leltek menedékre.

Nagyened elpusztítása után Tige ezredes ostrom alá vette Torockószentgyörgy várát is. A kuruc őrség hősiesen védekezett, a harcok során hősi halált halt Kovács Mózes hadnagy és Szakács Miklós. Thoroczkai István megkísérelte a vár felmentését, eredménytelenül. Tige az elfoglalt várat 1704. március 15-én felrobbantatta. A császáriak azonban nem kímélték meg a szomszédos Torockót sem.

1704 nyarát Thoroczkai István és serege váltakozó szerencsével harcolta végig. A fővezér nemcsak a labancokkal, hanem az ellene áskálódó alvezére, Pekry Lőrinc ármánykodásaival is meg kellett, hogy küzdjön. Pekry a Szász universitas küldötteit arra akarta rábírní, hogy folyamodványban tájékoztassák a fejedelmet Thoroczkai István alkalmatlanságáról, és őt ajánlják a fővezéri tisztségre. A Segsváron összegyűlt szászok erre nem voltak hajlandók.

1704. szeptember 11-én Thoroczkai István 3500 katonáját Szeben mellett rajtaütésszerűen megtámadta Rabutin tábornok, és súlyos csapást mért a kurucokra. A menekülő sereget Thoroczkai István ágyútűzzel és kardlapozással próbálta meg visszafordítani, eredménytelenül. Ő maga is életveszélybe került, fáradt lova nem tudta az útjában lévő árkot átugrani. Thoroczkaynak nyoma veszett a csatatéren, később halálhírért keltették.

A szebeni vereség után Rákóczi felmentette Thoroczkai Istvánt tisztsége alól, de helyette nem Pekry Lőrincet, hanem Forgách Simont nevezte ki fővezérré.

1705 telét és tavaszát Thoroczkai átbetegeskedte, katonai pályája azonban nem szakadt meg, s a közéletből sem vonult vissza. A fejedelem beiktatása után, 1707 májusától tagja lett az Országtanácsnak, sőt elnöke az összegyűlt rendeknek is. Nem sokkal beiktatása után azonban Rákóczi ügye hanyatlani kezdett, nemcsak Erdélyben, de Magyarországon is.

1708 elejére Erdély ismét a császár fennhatósága alá került. Nyilván Thoroczkai István számára sem hozhatott kedvező fordulatot a fejedelem ügyének rosszra fordulása. 1710 végén moldvai emigrációba kényszerült. Nem sokkal visszatérése után, 1712-ben halt meg, sírkövének felirata szerint 63 éves korában.

Hogy teljes képet alkothassunk Thoroczkai István életéről, röviden foglalkoznunk kell családi körülményeivel is. Kapy Borbálával kötött házasságából több gyermeke született és érte meg a felnőttkort: János, György, István, Sámuel, Mihály és Kata – ez utóbbi ifjabb Teleki Mihálynak lett a felesége.

A család nagy árat fizet Thoroczkai István közszerepléséért és a fejedelem iránti elkötelezettségéért. 1704. február 3-án Rabutin elfogatta Kapy Borbálát, leányát és fiait, megtiltva nekik Szeben elhagyását. Thoroczkai István hajthatatlan magatartása miatt az elfogottakkal szemben alkalmazott bánásmód csak rosszabbodott. Rabutin a család férfi tagjait börtönbe záratta, a nők házi fogságát szigorította, fegyveres katonákat állítva ajtajuk elé.

Rabutin rosszindulata Thoroczkai Istvánnal szemben nyilvánvaló: míg a várat kuruckézre adó Thoroczkai Péter óvadék ellenébe szabadon mozoghatott a városban, Thoroczkai Jánost (a tábornok fiát) még felesége sem látogathatta meg börtönében. A császáriak kíméletlen viselkedése odáig terjed, hogy a család halottaira sem voltak tekintettel, meg akarván akadályozni Thoroczkai István másfél éves unokájának tisztességese eltemetését.

A családját ért bánalmak ellenére Thoroczkai István nem volt hajlandó kapcsolatot tartani Rabutinnal, egyezkedni vele még kevésbé. A császári fővezér értesére adta, hogy feleslegesen keresi fel őt leveleivel. (Ugyanezt nem mondhatjuk el Pekry Lőrincről.) Magatartásának fiai és felesége látták kárát, hiszen a császáriak szigorították fogvatartásuk körülményeit. Bevallása szerint Thoroczkai István vonakodott elfogadni a fővezérséget, mert számított családjá üldöztetésére. E tekintetben említésre méltó továbbá fiának, Thoroczkai Jánosnak a beszelgetése Bánffy György gubernátorral. A fogoly Thoroczkaiak 1705 júliusában 4000 forint ellenében elhagyhatták a börtönt. Bánffy rá akarta venni Thoroczkai Jánost, hogy apját próbálja a császár pártjára állítani. Thoroczkai János nem utasította ugyan el a gondolatot, ám pár napi megfontolás után azt válaszolta a gubernátornak, hogy – megbeszélve a dolgot édesanyjával – arra a következtetésre jutottak: nem találnának olyan embert, aki Thoroczkai Istvánt eltéríthetné szándékától.

KATONA DÉNES

ISTEN LELKE LAKOZIK BENNETEK

„Nem tudjátok, hogy ti Isten temploma vagytok, és az Isten Lelke bennetek lakik?” (1Kor 3,16)

A *templom* szó hallatán felemelő, nagy ünnepek emlékei: nyugalom, összhang, az Istennel és egymással való bensőséges találkozásaink élményei ébrednek fel bennünk.

A bibliás ember e szóra Salamon ékes templomára gondol: 80 ezer kőfejtőre, 70 ezer teherhordóra, 3600 felügyelőre, egyházunk össz-lélekszámát dupláján is meghaladó kétkéziék és szellemiek nagy erőbedobására, a cédrussal, ciprussal, ébenfával, arannyal, ezüsttel, rézzel, vassal, karmazsinnal díszített, pompát, gazdagságot sugárzó templomra – melynek láttán „Dél királynője” is elámul.

De hol volt benne az Isten, mikor a szentek szentjében elhelyezett frigyládában sem volt más, mint két kőtábla, amint a krónikástól tudjuk.

De épp ez volt Salamonnak és korának nagy felfedezése, előrelátása és bölcsessége, hogy a Mózes által megtalált „hordozható Istent” nem fosztották meg mozgásterétől, nem törték az idő kerekébe, nem keverték el érzéketlen anyagba, hogy abba dermedjen bele! Bölcsőbbek voltak, mert különbséget tettek a teremtő Szellem és a teremtett anyag között!

Hiányosnak, üresnek, élettelennek érezték ők is e templomot. Már a tervezők is rájöttek arra, hogy ezüst, arany, kő, márvány, ében – csak egyik helyről a másikra költöztetett, idomított anyag, óriási értékhalmozék, amiben minden benne van ugyan, ami embertől csak telik, egy azonban hiányzik belőle: az Isten.

Őt az Írás, a Törvény, a Tízparancsolat, pontosabban ennek szelleme vitte be a templomba, és ettől lesz szent a hely, az alkotás egyeteme, vagyis ettől lesz a templom – Templom! Most már benne van az anyagon túli, az időn felüli, a térhez nem köthető, az Isten, a Szellem, az anyag rabságából kiváltott makulátlan: a Szentség. Az Isten szellemi és erkölcsi természetének felismerésével és megragadásával olyan rendszert fedezett fel a zsidóság, és tökéletesített a próféták sora – beleértve Jézust is –, amelynek segítségével a Világszellem kisugárzásait feldolgozhatta az értelemben, „monitorizálhatta” a képzeletben, kihangosíthatta a lelkiismeretben, és elő-visszahívhatóvá tette az emlékezetben! Hát nem csodá-